

Sant Joan les Fonts: el molí i la resclosa.

La indústria a la muntanya gironina

ROMÀ PUJADAS I RÚBIES

Després de la promulgació de la Llei de 1983, sembla lògic, en parlar de l'alta muntanya catalana, cenyir-se al territori definit a la mateixa Llei o al seu desplegament posterior. Aquest territori està constituït per nou comarques, explicitades a la mateixa Llei, i per tres zones de muntanya definides posteriorment. Tanmateix, l'àrea muntanyenca administrativament determinada no acaba de constituir un conjunt homogeni, i precisament el nivell d'implantació industrial és una de les diferències més acusades entre les distintes comarques.

Les cinc comarques més occidentals (Cerdanya, Alt Urgell, Pallars Jussà, Pallars Sobirà i Vall d'Aran), són les que s'han identificat més sovint amb l'alta muntanya

catalana. És allí on es donen de manera més crua les característiques que la mateixa Llei atribueix al territori d'alta muntanya: el despoblament, el baix nivell de renda i l'empobriment humà i cultural. Són les comarques amb més dificultats d'accés i amb una economia bàsicament agrària. Tampoc aquestes comarques són ben bé homogènies; la funció turística hi ha arrelat, sobretot a la Vall d'Aran i a la Cerdanya, on, tot i mantenir-se unes densitats de població baixes, s'ha aturat el despoblament i s'ha elevat de manera substancial el nivell de renda. El Solsonès és una comarca més difícil de classificar: com les anteriors, reuneix característiques semblants de baixa densitat de població i predomini de l'activitat agrària, però solament la part septentrional de la comarca pot considerar-se amb propietat d'alta muntanya, mentre que la resta forma part de l'Altiplà Central.

Les tres comarques més orientals, el Berguedà, el Ripollès i la Garrotxa, tenen unes característi-

ques molt diferents a les anteriors. Una bona part del seu territori està a l'antesala de l'alta muntanya, però difícilment pot considerar-se com a tal. Això és vàlid, sobretot, per a la Garrotxa: Olot, a més de 400 metres d'altitud no és pròpiament una capital muntanyenca. En aquestes comarques, l'aïllament geogràfic és inferior; els cursos del Llobregat i del Ter atansen el Berguedà i el Ripollès a les àrees més densament poblades de Catalunya. L'activitat econòmica és un altre element diferenciador: les tres comarques són bàsicament industrials, amb una indústria de llarga tradició. L'any 1975, el sector secundari, sense incloure-hi la construcció, ocupava més del 50% de la població activa de les tres comarques: la Garrotxa (50,1%), el Ripollès (57,6%) i el Berguedà (59,8%), enfront del 40,6% del conjunt català. En canvi, a la Cerdanya, la implantació industrial és mínima; el mateix any, aplegava només el 21,4% de la població activa, per darrera de les activitats agràries i terciàries.

En definitiva, en el territori d'alta muntanya definit per la Llei de 1983 pot distingir-se entre una àrea occidental, menys accessible i amb un despoblament rural molt important, amb predomini de l'activitat agrària i amb una clara aptitud turística a les zones més elevades, i una àrea oriental, més accessible i més densament poblada, amb predomini de les activitats secundàries, però amb una estructura industrial regressiva, que ha portat, també, al despoblament i a l'estancament econòmic, els quals, tanmateix, no s'han donat pas amb la mateixa intensitat a les tres comarques.

La muntanya gironina participa de les dues grans àrees esmentades. A la Cerdanya i a l'Alt Ripollès, el turisme va desplaçant l'antiga activitat agrària, sense que s'hagi produït cap procés industrialitzador significatiu. El Baix Ripollès i la Garrotxa són fonamentalment industrials, si bé solament el primer, juntament amb la comarca veïna del Berguedà, pot qualificar-se clarament com a àrea d'indústria antiga regressiva, qualificació que s'ha de matisar molt més en el cas de la Garrotxa.

La divergència creixent entre les dues grans àrees muntanyenques

Un fenomen encara insuficientment estudiat, tant des de la perspectiva de la història econòmica com de la geografia econòmica, és la creació de les condicions divergents entre les dues grans àrees muntanyenques definides, sobretot tenint en compte que les condicions de sortida eren similars. Tradicionalment s'havien desenvolupat, a la muntanya, activitats industrials importants. En part, això era degut al mateix isolament, que afavoria les produccions locals destinades a l'abastament d'una rodalia més o menys immediata. Però altres activitats es localitzaven a la muntanya perquè reunia unes condicions especialment favorables, com el potencial d'energia hidràulica o el combustible que proporcionaven els boscos.

A partir d'una indústria antiga repartida per tot el territori muntanyenc, es produirà una divergència creixent entre les comarques occidentals, que veuran desaparèixer les activitats industrials antigues sense cap mena de substitució, i

esdevindran comarques agràries abocades al despoblament rural, i les comarques orientals, on es produirà la transició de la indústria antiga a la moderna, i esdevindran, per tant, comarques típicament industrials, si bé, en els darrers decenniis, amb una indústria clarament regressiva. A la indústria tèxtil i a la metal·lúrgica, activitats tradicionals a la muntanya, pot observar-se aquest procés de divergència.

La indústria tèxtil antiga, sobretot el drap de llana, va assolir una importància gran a Catalunya, localitzant-se, sovint, a les àrees muntanyenques. En el procés de desenvolupament de la indústria llanera poden distingir-se tres estrats o etapes, les quals responen a diferents organitzacions productives; aquests estrats no segueixen, forçosament, un encadenament cronològic, sinó que poden coexistir en el temps i, fins i tot, en l'espai¹. Al primer estrat, d'indústria local, no hi ha pròpiament producció de mercaderies, sinó de béns destinats directament al cosum; entre producció i consum hi ha una coincidència geogràfica gairebé total. El segon estrat està dominat per la figura del mercader-paraire: la producció, totalment mercantil i amb uns radis de mercat molt amplis, continua realitzant-se, en bona part, a les explotacions pageses, però sota el control de la nova figura de l'artesà-empresari. El tercer estrat està dominat pel capital mercantil: el mercader, habitant solament de la ciutat, controla tota l'organització

productiva, però sense realitzar cap funció productiva directament. Una bona part del procés es continua realitzant a les explotacions pageses, establint-se una dialèctica camp-ciutat caracteritzada per la dependència del primer respecte als centres de decisió urbans.

El tercer estrat encara pot encabir-se, seguint J. Torras, en la protoindustrialització, fase de transició entre la indústria antiga artesanal i la indústria moderna. En el cas de la muntanya, tot fa pensar que aquesta fase de protoindustrialització és la que assenyala el punt de ruptura entre les comarques occidentals, que romandran a l'estrat artesanal-mercantil, com és el cas del drap Piteu de Sant Llorenç de Morunys, i les comarques orientals, que s'incorporaran plenament a la manufactura capitalista. L'any 1925, Pau Vila es feia ressò dels darrers testimonis de la producció domèstica muntanyenca, no solament a les comarques occidentals, sinó també a les més industrialitzades, on havia coexistit amb la indústria moderna².

El naixement de la indústria moderna catalana no es produeix pas en el sector de la llana, sinó en el del cotó. Poblacions com Berga, Ripoll i Olot fan el pas de la llana al cotó i esdevenen capdavanteres del procés d'industrialització del país. En aquestes ciutats es donen les condicions, encara no totalment estudiades, perquè la indústria antiga entri a la fase de protoindustrialització i evolucioni cap a la indústria

Botiga d'un clavetaire al Museu-Arxiu de Ripoll.

ÀREES DE MUNTANYA

moderna³. A Olot, la introducció dels teixits de cotó i de les indianes es va complementar amb la fabricació florent de mitges de telers i barretines, on la llana era la matèria primera principal, antecedents del que seria la indústria de gènere de punt de la ciutat. En el període 1774-1786, el nombre de telers per a la fabricació de mitges passà de 48 a 502⁴. Al final del segle XVIII, Berga era, malgrat la llunyania de la costa i de la ciutat de Barcelona, el segon nucli tèxtil de Catalunya.

La Cerdanya, en canvi, forma part de les comarques on la transició cap a la indústria tèxtil moderna no s'arribà a produir, malgrat els intents industrialitzadors de l'últim quart del segle XVIII; a la darrereria d'aquesta centúria, hi havia a la comarca 25 fàbriques de mitges i mitjons⁵. Pau Vila incloïa la Cerdanya i l'àrea muntanyenca del gènere de punt català, juntament amb Bagà (Berguedà), Sant Joan de les Abadesses (Ripollès), i la Garrotxa, però la indústria ceretana no va reeixir, i s'accentuà el caràcter agrari de la comarca.

La indústria metal·lúrgica antiga tenia una localització clarament muntanyenca. La farga catalana es trobava, des del segle XVI, dispersa per tota l'alta muntanya del país. La localització muntanyenca estava determinada per les possibilitats energètiques dels cursos d'aigua, sobretot on hi havia cabals i pendents importants, i per l'abundància de boscos, que proporcionaven la fusta utilitzada com a combustible. El mineral podia importar-se d'altres indrets, però n'hi havia, també, una certa presència a la mateixa muntanya, com la mena de la Vall de Ribes (Ripollès). Desapareguda a la meitat del segle XIX, la farga catalana no va pas evolucionar cap a una indústria siderúrgica moderna. Tanmateix, altres activitats metal·lúrgiques eren presents a la muntanya gironina, sobretot al Ripollès. En aquesta comarca, va tenir gran importància la fabricació d'armes (fusells, pistoles, carrabines, trabucs), que fou iniciada al segle XVI i va tenir el seu moment culminant al segle XVIII. L'any 1781 hi havia 145 obradors d'armers, amb 300 o 400 homes treballant-hi⁶. Aquesta activitat s'acabà amb la creació de fàbriques d'armes a Astúries, però la fabricació de claus prengué el relleu de les activitats metal·lúrgiques de la comarca, de manera que, al final del segle XVIII a la comarca hi havia 105 clavetaires. A mitjan se-

Campdevàrol, amb un riu Ter plenament industrial.

gle XIX, aquesta indústria també havia desaparegut, però l'activitat metal·lúrgica ha continuat fins a l'època actual, constituint, després del tèxtil, el segon puntal de la indústria comarcal. Metal·lúrgia bàsica, fabricació de maquinària i fabricació d'accessoris de vehicles són les activitats del sector que es desenvolupen actualment al Ripollès; aquesta darrera activitat arranca dels anys vint, quan la Hispano-Suiza va instal·lar-hi uns grans tallers de forja i estampació per a les grans peces dels seus automòbils⁷.

La industrialització fluvial

A mitjan segle passat hi havia en marxa un nou procés industrialitzador, amb una incidència desigual a les comarques de muntanya gironines. En aquest període, Catalunya

inicia el pas de la manufactura a la indústria mecanitzada. L'energia hidràulica i el vapor foren les bases energètiques de la nova indústria. El paper industrial dels principals cursos d'aigua es revaloritzà. El Llobregat i el Ter esdevingueren plenament rius industrials. Durant la segona meitat del segle XIX s'hi instal·laren les colònies tèxtils, localitzacions industrials a mig camí entre, la recerca dels aprofitaments hidràulics i de la pau social, allunyades de les ciutats industrials, cada cop més conflictives. Aquest és un període florent per a la indústria del Ripollès, i també per a la del Berguedà i el Bages, mentre que la Garrotxa roman estancada, després d'uns inicis d'industrialització molt prometedors. Els cursos d'aigua de la comarca, amb pocs cabals i pocs pendents, eren inadequats per a moure la nova indús-

tria mecanitzada.

Des de la meitat del segle passat, l'explotació massiva del carbó donà un nou impuls al procés industrialitzador. El carbó no solament necessitava mans per a la seva extracció, sinó que atreia a prop seu indústries tèxtils i metal·lúrgiques. D'aquesta època daten les explotacions hulleres de Surroca i d'Ogassa, actualment abandonades. La producció s'incrementà, sobretot, a partir de 1880, en fer-se càrrec de l'explotació la societat Ferrocarril i Mines de Sant Joan de les Abadesses. A la comarca veïna del Berguedà, l'explotació hullera es feia a les àrees de Figols-Guardiola-Saldes, Cercs-Peguera i la Nou-Catllars, algunes de les quals encara estan en funcionament.

L'aparició de l'electricitat alliberà la indústria de la proximitat dels rius. El gran potencial hidroelèctric de l'alta muntanya va fer pensar en una etapa d'industrialització florent. Aquesta era, almenys, l'opinió de Frederic Rahola, a començament de segle, quan augurava un gran futur hidroelèctric a la conca del Segre, en benefici, en primer lloc, de les mateixes àrees productores i, en segon lloc, del conjunt de la indústria catalana⁸. Uns anys més tard, Pau Vila era molt més pessimista sobre les possibilitats d'industrialització de la muntanya

catalana: "La formidable energia elèctrica que hem assenyalat no ha produït a la muntanya cap nova indústria. Ha estat emprada cap a les terres baixes, per substituir la força motriu a vapor. El cas és per ésser estudiat"⁹.

De la regressió industrial a les expectatives post-crisi

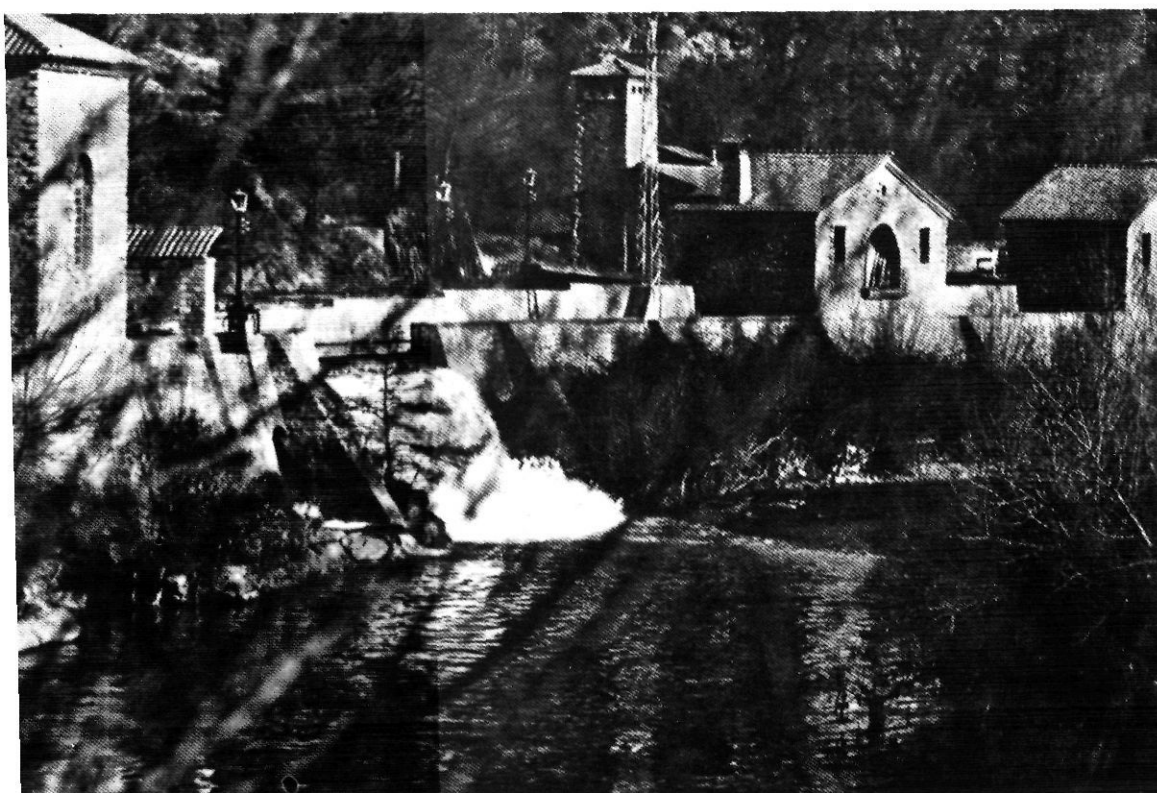
La diferenciació entre la muntanya industrialitzada i l'alta muntanya agrària i turística, menys accessible, s'ha mantingut fins avui, però un nou element ha entrat en joc en els darrers decennis: la regressió industrial a les comarques muntanyenques amb llarga tradició industrial. Aquesta regressió és molt més evident al Ripollès que a la Garrotxa, i encara més al Berguedà, però tota l'àrea, on predominava enormement el sector tèxtil, ha estat afectada, primer, per la crisi sectorial i, després, per la crisi econòmica general. Des dels anys de la postguerra, poden distingir-se quatre etapes a l'evolució industrial de l'àrea:

1. La primera, que arriba aproximadament fins a 1960, es caracteritzà per la bona marxa de la indústria. De fet, l'autarquia va beneficiar la indústria, d'estructures endarrerides, de les àrees muntanyenques.

2. A partir de 1960, s'inicià la crisi sectorial de les indústries amb més pes específic a l'àrea, sobretot la crisi del tèxtil. M. de Bolós es fa ressò d'aquesta nova situació a la comarca de la Garrotxa: "El descens de l'activitat industrial anà accentuant-se fins arribar als anys 1962 i 1963, moment en què es registrà una crisi molt acusada, particularment per a les indústries tèxtils"¹⁰. La indústria extractiva, que era important al Ripollès i al Berguedà, havia entrat ja en un declivi imparable.

3. A partir de la meitat dels anys seixanta, la crisi econòmica general s'afegí a la dels sectors tradicionals de l'àrea. La situació empitjorà en la mesura que la desinversió general va dificultar les possibilitats de diversificació industrial. Segons un estudi de Francesc Santacana, les comarques de la Garrotxa i el Ripollès, així com el Berguedà, van crear més llocs de treball, per implantació de nova indústria, en el període 1973-81 que en el període 1963-72¹¹. Això fa pensar que, en una conjuntura general més favorable, el procés de renovació industrial hauria pogut reeixir de manera més satisfactòria.

4. La quarta etapa s'inicia ara, amb la sortida de la crisi. Segons M. Castells, aquesta fase post-crisi es caracteritzarà per l'austeritat eco-

El gran potencial hidroelèctric de l'alta muntanya va fer pensar en una industrialització florent.

ÀREES DE MUNTANYA

nòmica i per ritmes de creixement relativament lents¹², amb canvis substancials a les tendències de localització industrial.

El pes de l'especialització

Les comarques de la muntanya industrialitzada han estat tradicionalment tèxtils. L'any 1964, el pes del sector era encara aclaparant: 62,5% dels assalariats industrials a la Garrotxa¹³, 70,2% al Ripollès, 67,6% al Berguedà. Des dels anys 60, aquestes comarques tenen plantejat el repte de la modernització i la diversificació de la seva base industrial.

a) la Garrotxa

En el quadre següent pot veure's l'evolució industrial de la comarca en el període 1964-1985. En els dos anys s'utilitza la mateixa variable, el nombre d'assalariats industrials, que no coincideix plenament, però hi és bastant aproximat, amb el nombre total d'ocupants a la indústria¹⁴.

Una primera dada a retenir és la desindustrialització de la comarca, que passà de 10.318 a 8.182 assalariats industrials en el període esmentat. Tanmateix, aquesta industrialització, concentrada, sobretot, en el tèxtil (6.445 assalariats, l'any 1964, per 3.511 el 1985), s'ha de matisar, ja que arran de la crisi econòmica s'ha desenvolupat l'economia submergida, sobretot en el gènere de punt. De les tres comarques de la muntanya industrialitzada, la Garrotxa és la que ha reeixit més en el procés de diversificació industrial, amb quatre branques fonamentals en el moment actual: filatura, gènere de punt, indústria càrnia i metal. La indústria càrnia, hereva d'antigues activitats artesanals, ha pres un caràcter plenament industrial en els darrers dècennis. La Garrotxa constitueix, conjuntament amb el Gironès i l'Osona, la regió càrnia de Catalunya; totes tres juntes apleguen més del 70% dels assalariats d'aquesta activitat en el conjunt català¹⁵.

La Garrotxa és, també, la comarca amb una estructura indus-

La supressió del carrilet, un símbol de la desindustrialització de la Garrotxa.

Sectors	1964			1985		
	Emp.	Treb.	%	Emp.	Treb.	%
Extractives	1	17	0,2	--	--	--
Aigua-gas	4	44	0,4	2	59	0,7
Alimentació	91	1067	10,3	85	1511	18,7
Tèxtil-confecció	178	6445	62,5	112	3511	42,9
Fusta	106	1042	10,1	84	600	7,3
Paper	17	386	3,7	18	535	6,5
Química	11	166	1,6	24	547	6,6
Mat. construcció	22	188	1,8	23	334	4,1
Metall	80	965	9,4	79	1067	13,0
Altres	--	--	--	4	78	0,2
TOTAL	510	10318		431	8182	

Concentració sectorial	1964		1985	
	%	%acum.	%	%acum.
Tèxtil	62,5		42,9	
Aliment.	10,3	72,8	18,7	61,6
Fusta	10,1	82,9	13,0	74,6

Coeficient(*) d'especialització	1964	1985
	0,37	0,33

Font: elaboració pròpia amb dades de PUJOL, R.: *La localització de la indústria en Catalunya* i C.O.C.I.N. de Barcelona.

$$(*) \sum_i \left| \frac{Co_i - Ca_i}{2} \right|$$

Co_i: % sector i a la comarca
Ca_i: % sector i a Catalunya

trial més adequada per a àrees sense grans concentracions demogràfiques. Com posa de relleu el quadre següent, gairebé la meitat dels assalariats treballen a les 41 indústries de tipus mitjà, que tenen entre 51 i 250 treballadors, mentre que només dues, una de metall i l'altra de la fusta, ultrapassen els 250 treballadors, aplegant el 6,5% del conjunt d'assalariats.

Al Ripollès, el procés de desindustrialització ha estat molt més fort, s'ha reduït en més del 50% el nombre d'assalariats industrials. La reducció ha estat especialment dramàtica al sector tèxtil, on s'ha passat de 7.808 a 2.143 treballadors. El fet que la comarca tingui un coeficient d'especialització baix no s'ha d'interpretar com a senyal de diversificació industrial, sinó com a coincidència amb els dos sectors principals en el conjunt català: el metall i el tèxtil. La disminució de l'especialització tèxtil no és conseqüència de la diversificació industrial, sinó simplement de la desindustrialització més forta en aquest sector; de fet, a excepció de l'alimentació, tots els sectors industrials han perdut actius en el període analitzat. Les dimensions dels establiments industrials són menys favorables que a la Garrotxa; no s'observa el mateix predomini de les empreses de tipus petit-mitjà. De fet, el 73,5% dels assalariats industrials treballa a les 16 indústries amb més de 100 treballadors.

DOSSIER

Intervals de magnitud dels establiments industrials

	1-10	11-25	26-50	51-100	101-250	+ de 250
Empreses	275	77	46	25	16	2
Assalariats	932	1274	1618	1691	2127	540
%	11,4	15,6	19,8	20,7	26,7	6,5

Font: C.O.C.I.N. de Barcelona.

b) El Ripollès

Sectors	1964			1985		
	Emp.	Treb.	%	Emp.	Treb.	%
Extractives	3	55	0,5	--	--	--
Aigua-gas	17	156	1,4	9	70	1,4
Alimentació	43	470	4,2	31	554	11,3
Tèxtil-confecció	63	7808	70,2	30	2143	43,8
Fusta	45	214	1,9	43	129	2,6
Paper	12	259	2,3	14	37	0,8
Química	3	88	0,8	5	52	1,1
Mat. construcció	16	234	2,1	44	1650	33,7
Metall	66	1833	16,5	13	263	5,3
Altres	3	5	0,1	--	--	--
TOTAL	271	11122		189	4898	
Concentració sectorial		%	%acum.		%	%acum.
	Tèxtil	70,2		Tèxtil	43,8	
	Metall	16,5	86,7	Metall	33,7	74,5
				Aliment.	11,3	85,8
Coeficient d'especialització		0,34			0,23	

Font: elaboració pròpia amb dades de PUJOL, R.: *La localització de la indústria en Catalunya* i C.O.C.I.N. de Barcelona.

Intervals de magnitud dels establiments industrials

	1-10	11-25	26-50	51-100	101-250	+ de 250
Empreses	138	22	8	5	10	6
Assalariats	341	352	309	296	1676	1924
%	7,0	7,2	6,3	6,0	34,2	39,3

Font: C.O.C.I.N. de Barcelona.

Al Berguedà, la desindustrialització ha estat encara més intensa. Entre 1964 i 1985, el nombre d'assalariats industrials s'ha reduït de 14.737 a 3.960. La desindustrialització se centra en els dos sectors bàsics de la comarca: el tèxtil va passar de 9.971 treballadors a 2.347, mentre que la indústria extractiva

decreixia de 3.527 a 975. L'any 1985, el coeficient d'especialització de la indústria comarcal era de 0,61; el tèxtil i la mineria, malgrat la seva crisi, continuen essent pràcticament les úniques activitats industrials.

Tot i la reducció del nombre de treballadors industrials, les taxes

d'atur de les comarques de la muntanya industrialitzada són bastant moderades. El desembre de 1984 aquestes taxes d'atur eren les següents: Garrotxa, 8,05%; Ripollès-Cerdanya, 10,59%; Berguedà, 13,55%; totes per sota de la mitjana catalana per la mateixa data, que era del 19,32%. La causa per la qual aquesta forta desindustrialització no s'ha traduït en taxes d'atur molt elevades cal cercar-la en les altes taxes d'activitat existents en el període anterior al declivi industrial. Al tèxtil dominava el treball femení, cosa que elevava molt la taxa d'activitat d'aquestes comarques. La desindustrialització ha provocat, sobretot, un decreixement de la població activa femenina.

La muntanya industrialitzada en el conjunt de l'economia catalana

En els darrers temps, diversos estudis han realitzat tipologies de les comarques i ciutats catalanes en funció de llur situació socio-econòmica. Una de les més interessants és, sens dubte, la d'Anna Cabré i Isabel Pujadas¹⁶, establerta a partir de dos indicadors demogràfics: el potencial de creixement i la proporció d'actius secundaris. Distingeixen sis tipus de situacions: agrària, industrial antiga, terciària, industrial, turístic-residencial i industrial suburbana. La Garrotxa i el Ripollès, juntament amb el Berguedà i el Bages, són incloses a les comarques d'indústria antiga, caracteritzades com a "zones industrials ja antigues que viuen una decadència més o menys accentuada de llurs activitats tradicionals". La Cerdanya s'inclou, en canvi, a l'àrea rural, exceptuant Puigcerdà, que és qualificat com a medi terciari.

Arran del restabliment de les institucions autonòmiques s'ha iniciat una tímida política territorial catalana, preocupada, en bona mesura, pels desequilibris territorials. Les Directrius i l'Esquema del Pla Territorial de Catalunya, aprovats pel Parlament de Catalunya l'any 1981, establien també una zonificació del país en funció de variables socio-econòmiques. Es distingien sis tipus de zones: de concentració, de desenvolupament, de desenvolupament selectiu, deprimides, d'estancament industrial i de muntanya. El mateix document, en un mapa de línies bastant imprecises, inclou la Garrotxa, el Ripollès i el Berguedà en la zona d'estancament indus-

Indústria i alta muntanya: la via del tren arran del poble de Toses.

trial, caracteritzant-les com "d'accessibilitat no gaire bona, amb densitats de població relativament baixes i un cert estancament demogràfic, amb existència d'un cert nivell d'industrialització, però en sectors en crisi des de fa anys" ¹⁷. La Llei de Política Territorial de 1983 és menys subtil en la delimitació de zones, i es limita a parlar de zones de congestió, de desenvolupament i deprimides, sense cap projecció posterior sobre el mapa català.

L'adhesió a la CEE ha obert les portes de les possibles ajudes comunitàries a les àrees desfavorides. En aquest context, s'ha fet un estudi sobre "zones promocionables a Catalunya" ¹⁸, distingint tres tipus de situacions: zones de regressió industrial, zones deprimides de l'interior i zones de muntanya. Les zones deprimides de l'interior han estat definides sobre la base de dues variables: l'atur i la població ocupada en sectors industrials en regressió; l'estudi defineix un grau de recessió per a cada sector, en funció de la pèrdua d'ocupació en els darrers anys. Els sectors recessius són gairebé tots, a excepció de la química, paper i arts gràfiques, i energia i aigua, ja que la crisi econòmica ha afectat pràcticament tota la indústria. Cal remarcar que el sector tèxtil i de confecció és, amb prou diferència, el més recessiu de Catalunya. Els criteris emprats han portat a la delimitació d'una àmplia zona de regressió industrial, que abasta una

bona part de la Catalunya industrialitzada, incloent-hi els dos eixos d'industrialització antiga; és a dir, l'Eix del Llobregat i l'Eix Ripoll-Barcelona, i també una part de l'àrea metropolitana de Barcelona. Els municipis industrials del Ripollès, així com els del Berguedà, formen part de la zona de regressió industrial, però no la Garrotxa, malgrat la seva especialització tèxtil, ja que la seva taxa d'atur és molt moderada. Dins del mateix estudi, la Garrotxa, el Ripollès i la Cerdanya queden incloses a la zona *promocionable* de muntanya.

Aquest estudi és interessant perquè recull les diferències entre el Ripollès i la Garrotxa, on la diversificació industrial ha estat més important, atansant-la a d'altres comarques industrials de l'interior de Catalunya com l'Osona o l'Anoia, que de cap manera poden qualificar-se com d'indústria regressiva.

Recentment, el Departament d'Indústria i Energia de la Generalitat ha endegat una certa política d'incentivació industrial destinada a compensar els efectes, sens dubte congestionants, de les Zones d'Urgent Reindustrialització (Z.U.R.). Aquesta política de descentralització industrial s'ha concretat en el Decret 247/1985, on es defineixen les "àrees de reindustrialització incentivada" ¹⁹. El mateix Decret determina les quatre comarques que gaudiran d'aquesta política incentivadora, entre les quals es troba el Ripollès; les altres són el Bages, el

Baix Camp i la Ribera d'Ebre. La qualificació s'estén a sis municipis catalans, entre ells Blanes, així com a sis zones industrials de l'àrea metropolitana de Barcelona. Posteriorment, la qualificació de reindustrialització incentivada s'ha ampliat a àrees amb una especialització productiva molt concreta, com el suro al Baix Empordà, el Gironès i la Selva, la mineria al Berguedà, i la indústria agroalimentària a totes les comarques de muntanya.

En definitiva, la muntanya gironina queda inclosa, per dues vies, a la política d'àrees de reindustrialització incentivada: la consideració com a tal de la comarca del Ripollès i la protecció de la indústria agroalimentària a l'àmbit de les tres comarques de muntanya.

El marc d'una nova industrialització de la muntanya

El futur de la indústria a la muntanya gironina cal plantejar-lo a dos nivells, en funció de les dues grans àrees definides. A la Cerdanya i a l'Alt Ripollès, on la presència industrial és mínima, la industrialització futura s'ha de plantejar en el marc de la pluriactivitat, tal com la defineix Modest Fluvà a la seva tesi doctoral, és a dir, com a estratègia de desenvolupament que eviti el despoblament progressiu de l'alta muntanya ²⁰. A les comarques amb tradició industrial, el problema és de diversificació industrial, introduint

noves activitats alternatives dels sectors tradicionals.

En l'etapa post-crisi que comença ara, les iniciatives locals estan destinades a tenir un paper molt actiu en la nova industrialització. P. Aydalot parla d'un procés de bipolarització creixent entre grans indústries, d'una banda, i petites empreses d'iniciativa local, de l'altra, localitzades, aquestes darreres, molt sovint lluny de les economies d'aglomeració que havien caracteritzat el període anterior²¹. Fins i tot, les mateixes grans empreses gaudeixen d'una "deslocalització creixent"; és a dir, independència de les localitzacions centralitzades, la qual cosa pot actuar positivament amb vista a la industrialització de les àrees de muntanya, siguin de base agrària-turística o de base industrial antiga. Aquest procés de descentralització industrial és ja evident en algunes àrees gironines amb una localització geogràfica més privilegiada. A. Soy i A. Petitbó parlen d'una "àrea de vitalitat socio-econòmica" que inclouria el Gironès, la Selva i, potser, el Baix Empordà²². Però aquesta vitalitat socio-econòmica encara no ha arribat a les àrees de muntanya.

Codesenvolupament, desenvolupament des de baix, desenvolupament agropolità, desenvolupament endogen, "developpement from below", són conceptes d'encuny recent que situen el marc de la indústria que seria desitjable a la muntanya, respectuosa amb el medi natural i generadora alhora de riquesa per a estabilitzar la població.

NOTES

1. Vegeu TORRAS i ELIAS, J.: *Estructura de la indústria precapitalista. La draperia*, a "Recerques", n° 11, 1981. pp. 7-28.
2. Vegeu BLANCHARD, R. i VILA, P.: *Assaig de geografia de la muntanya*. Barcelona, Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, 1925. Reproduït a VILA, P.: *Aspectes geogràfics de Catalunya*. Barcelona, Curial, 1978.
3. Segons Ernest Lluch, la Garrotxa, va tenir una fase de protoindustrialització florent, seguida d'una llarga etapa de decadència que feia preveure la desindustrialització total. Però a partir del començament del segle XX, la comarca entra en una nova fase d'industrialització. Vegeu LLUCH, E.: *La revolució industrial a la Garrotxa (1777-1822)*. Separata dels Annals de l'Institut d'Estudis Gironins, Vol. XXV-II, 1981. FAIG, M. i CASTAÑER, M.: *La Garrotxa: Medi Natural, estructura econòmica i equipaments socials*. Barcelona, Caixa d'Estalvis de Catalunya, 1983.
4. Vegeu FAIG, M. i CASTAÑER, M.: Ob. cit. Pàg. 139.
5. Vegeu GRUP D'ESTUDIS DE L'ALT PIRINEU i INSTITUT D'ESTUDIS CERETANS: *La Cerdanya: recursos econòmics i activitat productiva*. Barcelona, Caixa d'Estalvis de Catalunya, 1981. GALCERAN, S.: *La indústria i el comerç a la Cerdanya*. Barcelona, Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1979.
6. Vegeu SOLÉ SABARÍS i altres: *Geografia de Catalunya*. Barcelona. Ed. Aedos, 1964. Vol. II.
7. VILA, P.: *Aspectes geogràfics de Catalunya*. Ob. cit., pp. 81-82.
8. Vegeu MATEU, X.: *El Pallars Sobirà: estructura socioeconòmica i territorial*. Barcelona, Caixa d'Estalvis de Catalunya, 1983. RAHOLA, F.: *Del comerç i de la indústria de Catalunya* a CARRERAS CANDI, F.: *Geografia de la indústria de Catalunya*. Barcelona, Ed. Martin, 1090. Vol. I.
9. VILA, P.: *Aspectes geogràfics de Catalunya*. Ob. cit., pp. 90-91.
10. Vegeu BOLÓS, M. de: *La comarca de Olot. Estudio de Geografía Regional*. Barcelona, Universitat de Barcelona, 1977. Pàg. 372.
11. SANTACANA, F.: *La indústria manufacturada catalana després de la crisi*. a AA.VV.: *L'economia de Catalunya d'avui i de demà*. Barcelona, Banco de Bilbao, 1983.
12. Vegeu CASTELLS, M.: *Reestructuración económica, revolución tecnológica y nueva organización del territorio* a AA.VV.: *Metrópolis, territorio y crisis*. Madrid, Asamblea de Madrid, 1985.
13. Els percentatges estan calculats sense incloure-hi la construcció.
14. Les dades de 1964 corresponen a l'INP i les de 1985, a l'INSS.
15. Vegeu PUJADAS, R.: *La indústria en un medi descentralitzat*. Tesi Doctoral. Inèdita, 1986.
16. Vegeu CABRÉ, A. i PUJADAS, I.: *Previsions demogràfiques per a Catalunya, comarques i municipis grans a l'horitzó 2000*. Barcelona, Departament de Política Territorial i Obres Públiques, 1984.
17. Les Directrius i l'Esquema del Pla Territorial de Catalunya van ser publicats al Butlletí Oficial del Departament de Catalunya, n° 22, del 2 de març de 1981.
18. Vegeu "Monografies. Notes d'Economia", n° 5, setembre 1985. Departament d'Economia i Finances.
19. La política d'àrees de reindustrialització incentivada està determinada pel Decret 247/1985 (D.O.G. n° 585, de 6 de setembre), pel Decret 272/1985 (D.O.G. n° 598, de 9 d'octubre), i per dues Ordres del Departament d'Indústria i Energia, d'11 d'octubre de 1985.
20. Vegeu FLUVIÀ, M.: *Economia de muntanya. La pluriactivitat com a estratègia de desenvolupament*. Tesi Doctoral. Barcelona, Facultat de Ciències Econòmiques i Empresariales, Universitat de Barcelona, 1982. (inèdita); FLUVIÀ, M.; MALUQUER, S. i PLANS, A.: *Possibilitats d'industrialització a la muntanya. Algunes experiències europees. El cas de l'alta muntanya a Catalunya*. València, S.I.A.R., 1983. (mecanografiat); FLUVIÀ, M.; MALUQUER, S. i PLANS, A.: *Problemàtica laboral a la muntanya: possibilitats d'industrialització*. Seu d'Urgell, Curs d'Estudis Pirinencs, 1983. (mecanografiat).
21. Vegeu AYDALOT, P.: *Crise économique, crise de l'espace, crise de la pensée spatiale* a BLAQUE, B. (ed.): *Le développement décentralisé*. París. P.U.F., 1983.
22. Vegeu SOY, A. i PETITBÓ, A.: *Industrialización y crisis de una comarca de montaña: el Ripollés*, a "Estudios Territoriales", n° 13-14, pp. 91-100.